

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,— per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,— per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,—. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,— te voldoen.

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Ofschoon de Mammoet een tijdelijke standplaats heeft gevonden tussen de Tweede en de Eerste Kamer, is de discussie over enkele belangrijke punten daarvan niet opgehouden. En terecht niet. Want onderwijs is één van de allerbelangrijkste zaken van welk volk dan ook. Zonder ons onderwijs zakt de grondslag van onze beschaving weg. Zonder ons onderwijs is cultuurverspreiding en cultuuroverdracht vrijwel onmogelijk. Met alle kritiek die men mag hebben ten aanzien van het onderwijs dat men zelf „genoten” heeft, zou niemand zijn wie hij is, zonder dat onderwijs. De overheid heeft dit belang dan ook sinds lang openlijk erkend, door te spreken van voortdurende zorg van de regering. In plaats van de particuliere schooltjes uit de 17e en de 18e eeuw, zijn er verplichte lagere scholen gekomen, en talrijke middelbare en hogere scholen, door rijk of gemeente opgericht en betaald. Hoe dat historische proces zich heeft afgespeeld, is in dit verband van ondergeschikte betekenis: duidelijk is, dat het onderwijs algemeen erkend wordt als een zaak van nationaal belang.

Toch is er tussen dit standpunt bij ons en ditzelfde standpunt in Frankrijk, Duitsland of elders nog een zeer groot verschil. Toen wij deze zomer in Oslo congresseerden, kwamen ook de taak en de waarde van het onderwijs ter sprake. Het was volstrekt duidelijk, dat naar het oordeel van sommige buitenlandse geestverwanten de overheid niet enkel het onderwijs moest organiseren en betalen, maar ook de inhoud daarvan zou moeten vaststellen, en dat men eigenlijk bovendien wel wenste dat dan dit onderwijs voor alle kinderen verplicht zou zijn. De mening — ónze mening — dat men aldus de overheid op de stoel van de ouders zet, en aan een toevallige minister of staatssecretaris de verantwoordelijkheid overdraagt die van nature bij de ouders berust, vond bij die buitenlanders maar weinig weerklank, overtuigd als zij waren dat toch nooit de ouders zelf maar wel kerkelijke machthebbers de inhoud en strekking van het onderwijs zouden bepalen. En tegen die argwaan, door talrijke feiten gemotiveerd, viel niet zo gemakkelijk te redeneren.

Toch staat het voor mij vast, dat geen enkele democratische overheid het recht heeft, ouders te dwingen inzake de opvoeding van hun kinderen, tenzij het een geval van verwaarlozing, mishandeling of iets dergelijks betreft. Onderwijs en opvoeding zijn broertje en zusje, en zolang niet de staat maar de moeder een kind ter wereld brengt, is de moeder en niet de staat de eerst verantwoordelijke voor wat er met het jonge leven gebeurt. De overheid mag niet enkel, maar moet ervoor zorgen dat het opgroeiende kind de uiterste mogelijkheden van ontplooiing kan krijgen: vandaar dat alle onderwijs naar mijn overtuiging kosteloos zou moeten zijn; de overheid mag niet enkel, maar moet ook algemene eisen stellen betreffende het minimum, de duur, het peil van het onderwijs, zeker; maar die algemene eisen behoren dan ook te steunen op een algemene overtuiging dienaangaande. Verlenging van de leerplicht, vermindering van de klassegrootte, verandering van de aansluiting tussen bepaalde schooltypen, wijziging in de maatschappelijke waarde van bepaalde diploma's — dat alles behoort tot die algemene regelingen, evenals de salariëring van de docenten en de bouwweisen voor een schoollokaal. En natuurlijk kan men nog verder gaan, en vaststellen dat lezen, schrijven en rekenen voor een modern mens tot de algemene minimumvoorwaarden van iedere soort onderwijs behoren. Maar bij enig nadenken bemerkt men al gauw een hachelijke grens. En die ligt daar, waar men de algemene eisen, te stellen aan *iedere* opgroeiende mens, dreigt te verwarren met de specifieke eisen, te stellen aan de *ideale* opgroeiende mens. Want

personalia:

Prof. Dr. G. STUIVELING, geboren 1907. H.B.S. Groningen, Staatsexamen. Studeerde aan de Universiteit te Groningen, doctoraal examen in 1932. Gepromoveerd in 1934. Sinds 1935 leraar te Hilversum. Sinds 1951 hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. H.B.-lid van het Humanistisch Verbond sinds de oprichting.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 18 november 1962

opvoeding kan het zonder de richtlijn van die ideale mens nu eenmaal niet doen. De grondvraag van de opvoeding is immers altijd: waartoe voed ik mijn zoon of dochter op? Wat zou ik, als vader of moeder, willen dat het resultaat van mijn opvoedingswerk zal zijn? Bij de beantwoording van die vragen, is veel méér in het geding dan algemene minimum-eisen; hier gaat het om een maximum, dat dan ook nooit wordt bereikt. Het zekere feit evenwel dat zo'n maximum onbereikbaar is, betekent nog niet dat het daarmee z'n zin verliest. Wat als einddoel zich buiten ons bereik bevindt, kan als richtpunt onmisbaar zijn. Op de poolster kan men z'n koers bepalen, ook al landt men er nooit. Wie bereid is, de verantwoordelijkheid van de ouders voor de opvoeding van hun kinderen, en dus ook voor het onderwijs van hun kinderen, ernstig te nemen, kan de pacificatie van ons onderwijs en de gelijkstelling van bijzondere en openbare scholen in principe onvoorwaardelijk aanvaarden. Maar dat besluit heeft dan wél enige consequenties, en het is goed die ernstig onder ogen te zien. Want indien men als grondslag van de onderwijsverhoudingen in ons land stelt, dat ouders een recht hebben op onderwijs voor hun kinderen overeenkomstig hun levensbeschouwelijk opvoedingsideaal, volgt daaruit onverbiddeijk dat humanistische ouders een even groot recht hebben op onderwijs naar humanistische stijl, als protestantse ouders recht hebben op onderwijs naar calvinistische stijl, of katholieke ouders recht hebben op onderwijs naar roomse stijl.

Niemand hoeft mij nu te zeggen, dat zo'n verdeling volgens de zuilen een zaak is met vele kwalijke kanten. Niemand hoeft te beweren, dat de scheiding der kinderen een hindernis vormt voor een later goed-functionerende samenleving van onze verscheiden bevolkingsgroepen. Ik weet dat zo goed als iedere lezer en ik meen dat men zulke gevolgen mede behoort te overwegen, voordat men tot de keuze van z'n schooltype besluit. Maar als men dan, uitgaande van een kerkelijke overtuiging, kiest voor een kerkelijke school, volgt daaruit onvoorwaardelijk dat men de niet-kerkelijke ouders het recht gunt op een niet-kerkelijke school, gesteld dat deze onkerkelijken dit zouden wensen. Geen meten met twee maten, mijne heren geestelijken en gelovigen: niet voor u het recht op uw eigen bijzondere scholen en dan bovendien nog uwerzijds een godsdienstige claim op de overige scholen, waaraan ge uw eigen kinderen onttrekt! Ge kunt toch zelf moeilijk menen, dat dit dubbelhartige systeem rechtvaardig zou zijn. Betekent dit dan, dat wij humanisten wél

Rede en Religie in het Humanisme

In de tweede helft van november 1962 verschijnt bovengenoemd boek. In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15x23 cm. - Omvang ca. 250 pag.s

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30.49.60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

een claim zouden eisen op het openbare onderwijs, dat in ons land in feite nu eenmaal het onderwijs is, waaraan het overgrote deel van de katholieke en de orthodox-protestantse ouders hun kinderen krachtens het recht van hun opvoedingsprincipes onttrokken heeft? Indien het zo was, zou men aan katholieke of orthodox-protestantse zijde zich wel tienmaal mogen bedenken, voordat men zich daartegen verzette. En wat Dr. Tilanus onlangs heeft gezegd over het gevaarlijk „opdringen van het humanisme op het gebied van het onderwijs” is dan ook erger dan een misverstand, het is een voortgezette poging tot discriminatie van het buitenkerkelijke volksdeel, een voortgezet streven om buitenkerkelijken en humanisten te behandelen als tweederangsburgers en hun de gelijke rechten te onthouden waarop ze als volwassen en verantwoordelijke Nederlanders aanspraak maken. Het moet volstrekt duidelijk zijn dat precies hetzelfde recht, of liever precies dezelfde plicht van de onoverdraagbare ouderlijke verantwoordelijkheid, die mijn katholieke vrienden ertoe brengt hún kinderen op te voeden in roomse stijl, mij ertoe dwingt mijn kinderen op te voeden in humanistische stijl. En de heer Tilanus alsmede zijn vele duizenden vrome volgelingen, mogen wél weten dat de tijd voorbij is waarop wij bereid zijn te aanvaarden, onder hun curatele te staan. Maar de zaak is in wezen veel ergerlijker en

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk te maken en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

De prijs, die laag gesteld is, bedraagt f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

ernstiger. Het humanisme immers is helemaal geen gesloten levensvisie, geen dogmatische overtuiging inzake waarden en waarheden van eeuwig-geachte aard. Het is een levensbesef waarin de betrekkelijkheid, de voorlopigheid en de openheid wezenlijke factoren zijn. Wij gaan ervan uit, dat de mensen niet gelijk zijn en niet gelijk denken, en het ook bij veel groter geestelijke vrijheid en veel objectiever voorlichting wel nooit in alle opzichten overal en altijd met elkander eens zullen zijn. Deze erkenning van de veelvormigheid van het menselijke betekent uiteraard, dat wij eerbied hebben voor het recht van de ander om zijn anders-zijn, en hem niet enkel dulden maar compleet aanvaarden in zijn volwassen en verantwoordde andere geestesrichting. Wij weten dat in ons land grote bevolkingsgroepen verschillende soorten van geloof hebben die wijzelf niet delen, en dat wij tegelijk met hen dit éne volk vormen. Wij weten dat in de wereld ettelijke miljoenen mensen talrijke soorten van geloof hebben die wij niet delen — Mohammedanen; Boeddhisten; Brahmanen; Konfucianen, enzovoort —, en dat wij tegelijk met hen de éne mensheid vormen. Wij zullen niet nalaten, de argumenten vóór onze eigen levensopvatting uit te spreken en ze zondig te stellen tegenover de argumenten voor elke andere levensopvatting. Wij zullen dat doen redelijk en beheerst en voorzichtig, maar ook vasthoudend en zelfs wel strijdvaardig: maar we zullen dat altijd doen in het besef, dat de volwassen andere zelf verantwoordelijk is voor zijn geestelijke keuze en dat de gemeenschap in het menselijke méér is dan het onderscheid in de levensbeschouwing alleen.

Wat wij humanisten ten aanzien van het onderwijs dus willen, is nooit, en kan nooit zijn, de openbare school te veranderen in een humanistische zuilschool zoals Dr. Tilanus volgens de kranten heeft gezegd. Dat lijkt veel op een valse getuigenis, en daarover oordeelt één van de tien geboden. Wat wij wél zouden willen en wat zelfs onze tegenstanders niet onbekend hoeft te zijn, is iets heel anders: wij willen binnen de

openbare school iedere verantwoorde levensvisie tot haar recht doen komen, dus ook de onze. Wij willen dat het mogelijk is, binnen het voortgezet onderwijs humanistische vorming te verzorgen terwille van alle kinderen wier ouders daar op grond van hun ouderlijke verantwoordelijkheid het belang van inzien. Artikel 47 van de Mammoetwet opent daartoe de wettelijke mogelijkheid. Wat die humanistische vorming precies inhoudt, welke eisen men aan de betreffende docenten mag stellen, in welke les-vorm het onderwijs moet worden gegeven en met welke hulpmiddelen, is een zaak die vandaag onbesproken mag blijven. Waar het mij nu om gaat, is enkel u met klem te waarschuwen voor het gevaar, dat men van kerkelijke zijde voor de zoveelste maal openlijk tekort schiet in eenvoudig respect voor uw humanistische overtuiging, en niet bereid is de simpele eis van gelijkberechtigting te honoreren zodra het óns betreft. Vandaar dat het onlangs opgerichte Centrum voor Humanistische Vorming van zo grote betekenis kan zijn. Het wil immers allen verenigen, ouders en docenten, die belangstellen in de humanistische vorming binnen schoolverband, en die door zich te verenigen zowel hun verlangen naar die vorming kenbaar maken, als ook de verantwoordelijkheid daarvoor tot uitdrukking willen brengen. Men heeft ons reeds bij herhaling uitgedaagd door schamper op te merken, dat de behoefte eerst maar eens moet blijken. Een paar jaar terug heeft Minister Visser zich vergaloppeerd — niet voor het laatst overigens — door te beweren dat er in het leger geen enkele behoefte was aan ons geestelijk werk. Maar korte tijd daarna bewezen de overstelpende feiten het tegendeel. Het zou goed zijn indien het ook nu zo ging. Elk lid van het Centrum voor Humanistische Vorming betekent als het ware één stem meer voor het petitionnement dat kracht bijzet aan onze rechtmatige wensen inzake het onderwijs. Eén stem meer, — úw stem meer.

G. STUIVELING.

Het woord vrijheid klinkt zó mooi, dat men het niet zou kunnen missen, ook al zou het een dwaling betekenen.

Goethe

ontwikkelingsgebieden

samengesteld door: Drs. H. G. W. van Aardenne, Prof. Dr. H. Bergema, Prof. Dr. W. Brand, Mr. L. J. van der Burg, Pater L. H. Janssen S.J., Dr. E. van Konijnenburg, Dr. Ed. Löffeld C.S.Sp., Mr. S. C. Graaf van Randwijck, J. Reehorst, Mr. Dr. H. J. Roethof, G. J. N. M. Ruygers, Mej. Mr. Dr. J. C. H. H. de Vink, Prof. Dr. E. de Vries. (Uitgave N.G.C.).

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 25.

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 24 ct aan postzegels insluiten. (adv.)

VRAAG

De heer Willem Kloos heeft het wel heel juist gezien: De bomen dorren in het laat seizoen en wachten roerloos de nabije winter. Dat is eenvoudig en duidelijk gezegd, zonder die omhaal van woorden, welke de poëet in later jaren nodig had om z'n verwarde binnengedachten te omschrijven. Ik ben W. Kloos dus altijd dankbaar, dat hij dit natuurverschijnsel zo mooi heeft verwoord, maar kan mij daarbij nooit losmaken van die andere dichter, ik meen Jacques Bloem, die zich eenmaal benard heeft afgevraagd, of één mooie regel genoeg is voor de rechtvaardiging van een bestaan. Om hier even bij te blijven: Als men werkelijk zijn bestaan moet rechtvaardigen, geloof ik niet, dat één mooie regel daartoe voldoende is. Wij moeten immers aannemen, dat iemand voor en na die mooie regel ook al bestaan heeft en nog enige tijd zal bestaan. Hij kan niet al die tijd niets doen. Alleen het simpele bestaan reeds is iets doen. Het lijkt mij teveel gevraagd een heel mensenleven voort te mogen blijven sudderen op die ene mooie regel. Er moet nog iets meer gebeuren. Wat er gebeuren moet, mag ieder voor zichzelf invullen. Een opsomming van mogelijke en gunstige activiteiten zou nimmer uitputtend kunnen zijn en ik heb al lang gemerkt, dat er lezers zijn, die brieven beginnen te schrijven, als hun persoonlijke liefhebberij niet genoemd wordt.

Ik vind één mooie regel dus niet genoeg. En ik vind het opwerpen van de vraag getuigen van een schromelijke overschatting van de kunst.

Van mijn jonge jaren af is mij ingescherpt, dat men eerbied moet hebben voor kunst en dat een kunstenaar iets heel bijzonders is. Maar in de loop der jaren heb ik gemerkt, dat vrijwel niemand zich over de kunst in werkelijkheid echt dik maakt, ook de kunstbedrijvers zelf niet.

Ik ken mensen die — als het in de praat te pas komt — de mond vol hebben over literatuur. Voor het voeren van gesprekken over dit onderwerp hebben zij een genoegzaam aantal handwoorden ter beschikking om een uurtje door te praten. Maar hun laatste gedicht hebben ze meestal jaren geleden onder de ogen gehad. En hun lectuur bestaat voornamelijk uit de dag- en vakbladen, waarop zij geabonneerd zijn.

Men begrijpe mij goed: Ik vind dit allermint een gebrek. Niet iedereen behoeft voor mij voortdurend naar de leeszaal te gaan om de laatste uitgaven te raadplegen. Het is zelfs zeer de vraag of dit niet een ontoelaatbare tijdverspilling zou zijn. Maar men kome mij dan ook niet aan met het praatje, dat de literatuur zo ontzaglijk belangrijk is. Het is proefondervindelijk bewezen, dat de overgrote meerderheid van ons volk en andere volken er hoegenaamd geen bemoeienis mee

heeft en dit leidt niet tot stagnatie van het maatschappelijk en geestelijk leven, althans de laatste vijfduizend jaar niet.

Maar er zijn althans enkele lieden voor wie de literatuur een wezenlijk en onmisbaar deel van hun leven is. Akkoord. In vele gevallen echter ziet men deze mensen zelden bij een concert. En de schilderkunst, beeldhouwkunst, architectuur (door te halen wat niet verlangd is) gaat hun geheel en al voorbij. Andersom ziet men dulle muziek-liefhebbers die doorgemoedereerd verder leven, als er geen muziek in de buurt is en die alleen na Sinterklaas en hun verjaardag terloops even het boek inzien, dat zij bij deze gelegenheden hebben gekregen.

Dit alles doet mij er toe neigen te menen, dat de kunst waarlijk niet zo'n belangrijke zaak is als men mij in mijn jonge jaren heeft willen doen geloven. Geld, macht, aanzien, eer, houden de mensen veel meer bezig.

Ook blijkt dat de kunstenaars, van nabij bezien, niet zo bijzonder zijn. Er zijn er enkele die zich wel graag bijzonder willen doen voorkomen. Dat zijn de ergste. Een gewone, normale kunstschep, schept maar een gering deel van zijn tijd. En dat kan ook moeilijk anders. Een groot deel van zijn leven wordt in beslag genomen door geldverdiene, persoonlijke liefhebberijen en maatschappelijke verplichtingen. En door de technische vormgeving van zijn scheppingen. Al die tijd is hij een gewoon mens.

En toch is er een verschil. Want terwijl de innerlijke roerselen van de gewone mensen voor ons verborgen blijven, komt althans een gedeelte van die roerselen bij de kunstenaars naar buiten. Wij leren iets van hun denk- en gevoelsleven kennen. Daardoor staan zij ons wat nader. Niet zo heel veel, want volgens een oud gezegde kennen wij onszelf niet en iedereen kan weten hoe weinig men zijn eigen levenspartner kent of zijn kinderen. Maar zelfs met die geringe kennis boezemen zij ons belang in. En als een kunstenaar iets van zichzelf blootlegt in een sonnet, een roman, een abstract doekje of een strijkkwartet, begint hij ons ook belang in te boezemen.

En dit is dan voor mij het antwoord op de vraag, waarom ik met een zo schroeiende belangstelling verdiept ben in de briefwisseling tussen Menno ter Braak en Edgar du Perron, twee tijdgenoten, die mij bij het leven bijzonder hebben geboeid en wier dood ik nog steeds betreurt.

Dat kan, zo dacht ik, niet alleen komen, doordat de iepen voor mijn huis zo droevig in de motregen staan te lekken en zo roerloos de nabije winter wachten.

Zó kwam ik er op.

H.H.

lezingen voor de radio

zo. 25 nov. VARA 9.45 uur: J. H. P. Colpa: „Kind en levensovertuiging”

zo. 2 dec. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Sinterklaas en het Humanisme”.

zo. 9 dec. VARA 9.45 uur: S. L. Kwee: „Leven in de luwte”.

zo. 16 dec. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.